

SÁRI MIHÁLY

Határátlépő kultúrák hídjai és hídverők

A címadásban bizonyos optimizmus és veszélyek sejtetése rejlik. Veszélyforrás az, hogy egy specifikus kulturális minta (a társadalom kulturális téri lenyomata) két vagy több részre szakadva jelenik meg, s a részek autonóm fejlődésében a divergens elemek is szervesültek nyolcvankét esztendő alatt, így akarnak-e a részek újra eggyé válni? Az optimizmusunkat támasztja alá viszont az, hogy létező hidakról, a hídverők folyamatos munkájáról beszélhetünk. Kérdés, hogy milyen állapotban vannak a hidak? A hídverők technikai tudása, elkötelezettsége, száma, az új hidak építésének forrásai elegendőek-e?

Régióink épsége és régió-fogalmaink

Európa történetében voltak hídverők. Nagy Ottó ezerharmincegy évvel ezelőtt a quedinburgi „Európa-konferencián”¹ az európai államok rendszerébe fogadta be a formálódó Magyarországot, Lengyelországot, s politikai és gazdasági megállapodást kötöttek. Pontosán háromszáz évvel ezelőtt Montesquieu „Európa egységéről” leírt gondolatai is a lehetséges európai integrációt mint interregionális és internacionális gazdasági és kulturális kapcsolatokat fogalmazták meg. „Európa nem más, mint egy hatalmas, több kisebb népből összeállított nemzet.” „a művelt nemezek szinte egyetlen nagy köztársaság tagjaként tekinthetők, hatalmuk alapja a gazdaság.”² A hídverők folyamatot építenek, a hídégetőknek percek vannak.

A hídégetők és a szögesdrótos-aknazáras határépítők is éltek Európában és a világon, de nevüket jobb elfelejteni.

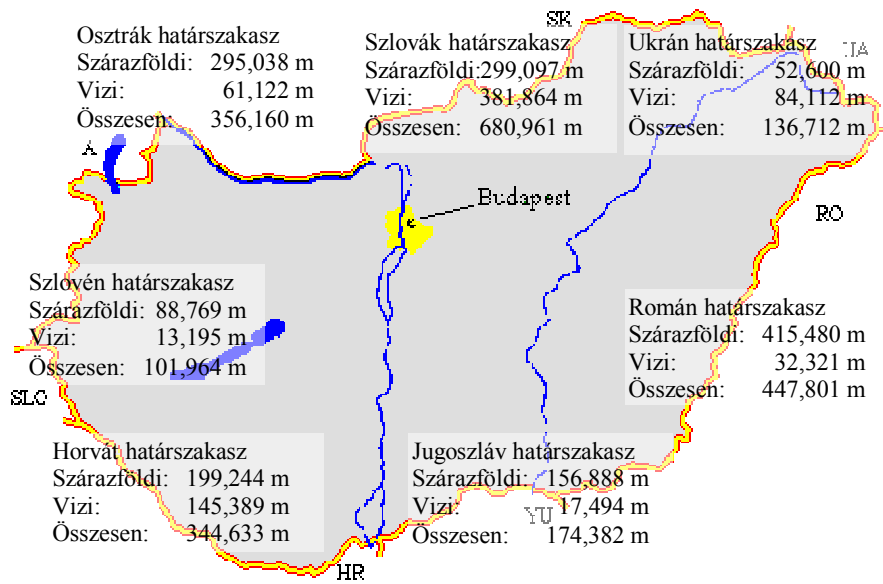
Az Európai Unió egyszerre államok és régiók integrációja. Minden kornak van olyan kihívása, amelyre csak az adott kor embere tud válaszolni, ha ezt elmulasztja, az idő átlép felette, más megoldások szülehetnek. Az európai integráció képződmény, eredmény és folyamat is egyszerre. 2004. május elsején a belépő országok integrációja, mint eredmény jelent meg, de a regionális téri rendszerek egész és sérült alakzatai kerültek be az európai szervezetbe.

A Magyar Köztársaság államhatárainak szlovén, osztrák, szlovák szakaszán a regionális terek is az EU „államának” részévé váltak 1139 kilométer és nyolcvanöt méter hosszon. Az Ukrajnával, Romániával, Szerbia-Montenegróval és Horvátországgal érintkező határterek, a határrégiók magyarországi territóriumai az európai integráció területéhez, a túloldal régió részei – 1103.537 kilométer hosszon – az egyes, csatlakozni kívánó államokhoz tartozik, azok integráns része.

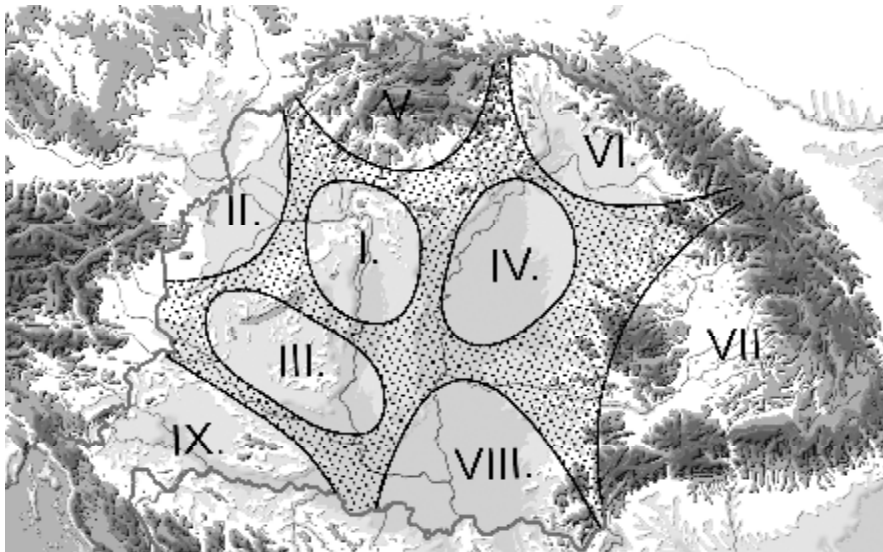
¹ Prof. Dr. h. c. János Gulya: Der Hoftag in Quedlinburg. Kézirat. A szöveg elhangzott 2002. Okt. 23-26 VII. Congresso cultura Europea, Pamplona Universidad de Navarra. 2-5.p.

² Montesquieu: Európa egységéről. Phönix Kiadás, Budapest, 1943. 35.;37..38.; 54.p.

A magyar államhatárok a Kárpát-medencében a történetileg kialakult regionális rendszert átmenetlik, ábránk szerint egyetlen ép régió létezik hazánkban.³

A Magyar Köztársaság államhatárai

Magyarország történelmi régiói

A hídverőknek tisztában kell azzal is lenni, hogy a regionalizációnak nem csupán történelmi kontextusa van, abban gazdasági, jogi, igazgatási, politikai, kulturális,

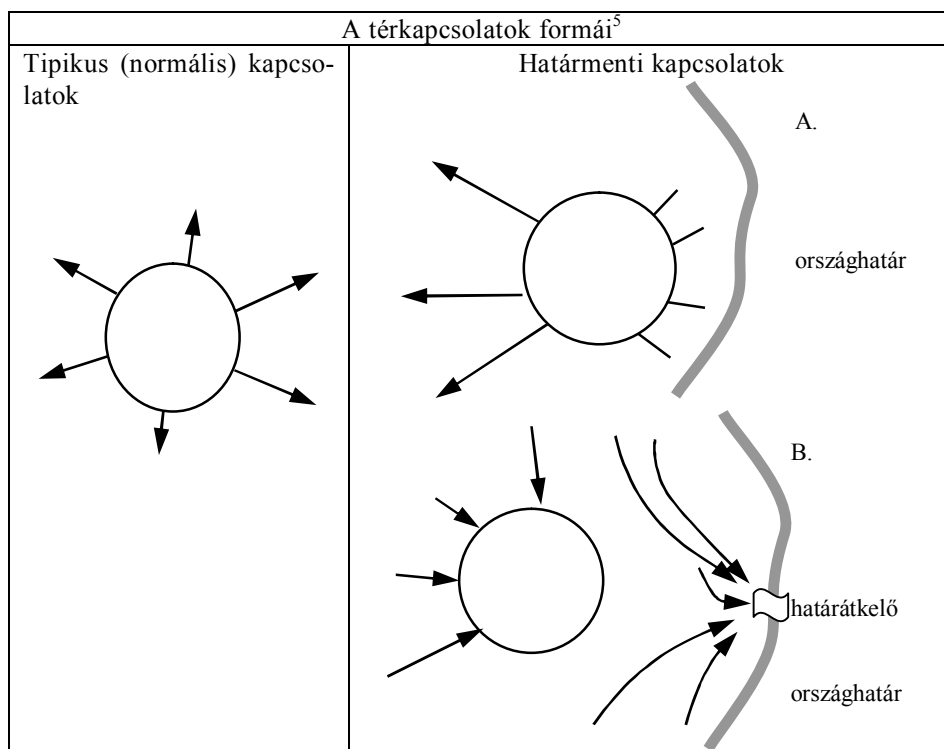
³ A dolgozat nem vállalja fel a régiótípológiák bemutatását. Elfogadjuk, hogy vannak a történelmi régiók mellett ipari régiók, tervezett régiók, társulások alapon keletkezett régiók, városrégiók, statisztikai-tervezési régiók, euró-régiók- makrorégiók.

strukturális és a jövőképet érintő összetevők is érvényesülnek⁴, így a „változó geometria” jellemzi a történeti régióinkat is.

Mindezek függvényében beszélhetnénk együttműködő változó történeti régiók (interregionális) hídjairól, amelyek építése térségünkben gyerekcipőben jár, illetve vizsgálhatjuk a határmenti szétszakított régiók területi integritása irányába mutató intraregionális hidakat, amelyek állapota, tartalma, „kötőanyaga” eltérő mennyiségi és minőségi mutatókkal rendelkezik. A feladatunk itt az utóbbi. A vizsgálatnál több okból el kell vetni az ideologikus poszt-nacionalista virtuális határrevízió nézőpontját, ehelyett a strukturális-funkcionális közelítésnek adjunk teret, amely figyelembe veszi a két részterület aszimmetrikus fejlődését és a „változó geometria” tényét is.

A kultúra hídjai

A kádár-i szocializmus második (záró) korszakában is voltak állam vagy megyék közötti, határtérségi települési vagy intézményi együttműködések, amelyek hatósági és pártkontrollal a szocialista népek közötti megbonthatatlan barátságot és a proletár-internacionalizmus kiteljesedését voltak hivatottak bizonyítani, illetve a magyar kultúra reprezentálása történt a nem szocialista államokban. A jelen hídjaitól abban különböznek ezek, hogy a hetvenes-nyolcvanas években épült kapcsolatok egy ideológia és politika kellékei, kísérői voltak, a maiak egy működő komplex társadalmi rendszer alapfunkciójához tartoznak.

⁴ Kaiser Tamás: A regionalizáció „változó geometriája”. In.: Regionalitás- lokalitás a 21. században. (Szerk.: Beszteri Béla és Mikolasek Sándor) MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Komárom,2001. 107-115.p.

⁵ Dr. Tóth József: Mindentudás Egyetemén elhangzott előadásának szemléltető grafikája

A regionális határ menti téri kapcsolatokat az aktorok és finanszírozók szerint célszerű osztályozni. Az Európai Unió alapjai, abból eredő pályázati alapok a nemzetközi aktoraink, a Nemzeti Fejlesztési Terv országos finanszírozást és állami szereplőket feltételez, a statisztikai és tervezési régiók, megyék és kistérségek, települések együttműködését biztosító hidak építői sem elhanyagolhatók, mint ahogy az intézmények, szervezetek és vérségi kötelékek, barátságok keskeny ösvényeit összekötő szűkebb „gyaloghidak” sokaságát sem szabad félretenni.

- Az EU strukturális alapjai: a Regionális Fejlesztés Európai Alapja, az Európai Szociális Alap, az Európai Agráralap; illetve a Kohéziós Alap számos lehetőséget kínál és kínál a regionális fejlesztésre. Az EU AGENDA reformkölségvetési – 2006-ig kinyúló – tervezetében a SAPARD évenkénti alapja 520 millió, a kohéziós eszközök alapja, az ISPA 1040 millió, a PHARE strukturális eszközök alapja 1560 millió euróval gazdálkodhat.
- Az EU a nyolcvanas évek közepétől a területfejlesztési politika részévé tette a határon átnyúló együttműködést, s az előcsatlakozási alapokból 1995–2003 között 135 millió euró-t adott át határmenti fejlődésében leszakadt térségek felzárkóztatására. A PHARE INTERREG I-II-III CBC (Cross – Border Cooperation) programjai a határok inneni és túli közös terület fejlesztését finanszírozták/finanszírozzák nagyprojektek (nagyberuházások 2 millió euróig) és kisprojektek (önkormányzatok, nonprofit szektor, kisvállalkozások számára. 5–50 ezer euró pályázható. A magyar-román, magyar-szlovén, magyar-osztrák, magyar-szlovák együttműködések fő tartalma ugyan nem a szűkebb értelemben vett kulturális együttműködés, hanem minden együttműködés alapja: a vízügyi beruházások, gazdaságfejlesztés, elkerülő utak, ipari parkok, szennyvíztisztítók, hulladéklerakók, információs központok, konferencia központok, határátkelőhelyek, kerékpárutak. Az INTERREG-programok lehetnek háromoldalúak is, azonban a csatlakozott és előcsatlakozási szakaszban levő államok határrégiói pályázhatják.
- A LEADER (a vidéki térség innovációja, a vidéki régiók kezdeményezéseinek, a civil társadalmának támogatása), az EMPLOYEMENT (NOW, HORIZON, YOUTHSTAR: nők, csökkent munkaképességű emberek és fiatalok munkaerő piaci esélyeit támogató alprogram), 2000-től az EQUAL komplex program állt és áll rendelkezésre.
- A Nemzeti Fejlesztési Terv is mozgósít a költségvetési törvényben meghatározott összegeket határ menti terek fejlesztésére is. A megvalósításhoz országos, regionális és megyei apparátus jött létre és működik 1996-tól. A NFT-ben, annak operatív programjában és egyes régiók stratégiai és operatív terveiben nem csak a kultúra hídjainak tervét, hanem annak költségvetési fedezetét is fellelhetjük. Az egyes területi szintek tanácsai az állami, a nonprofit és a vállalkozói szektorokat összefogva terveznek, a NUTS III-V szintjén konkrét vállalkozói, állami, nonprofit aktorok szerepelnek.
- A testvérvárosi kapcsolatok is alkalmasak a határmenti régiótöredékek tradícióinak helyreállítására, az új szervesülést segítheti. A kapcsolatok két típusát érdemes itt elválasztani: egyrészt a térbeli közelség elve szerint hasonló nagyságrendű-funkciójú települések komplex együttműködésére alapozott térszervezésről beszélhetünk (Eszék-Pécs; Záhony-Csop; Hajdúböszörmény és Szalonta). A testvértelepülési kapcsolatok túlnyomó részében nincs esély egy kistérségben, régióban együtt gondolkodni. Pécs városának tucatnyi testvérvárosa van szerte a világon, és eltérő érdekek kötik össze a településeket. (Lyon, Fellbach, Lahti vá-

rosainak egyetlen közös rendező elve az, hogy Pécs testvérvárosai.) Véletlenszerű találkozások, presztízs szempontok, modern kori lakosságcsere ismeretében kialakult eredetkutatás indukálhatnak lakossági kulturális kapcsolatokat, amelyek hasznosak, értékesek, de nem a határrégió hídjait építik fel. (Pécsvárad-Steiermark: Hausmannstätten; Baden-Württemberg: Kühlshheim.

- Az oktatásügy minisztereinek 1999-es bolognai találkozója döntő fordulatot hozott a felsőoktatási intézmények átalakulásában. A Bolognai Nyilatkozat, majd ennek folytatása 2001-es prágai és a 2003-ban Berlinben megtartott konferenciák nyilatkozatai szerint kétlépcsős képzést vezetnek be az Európai Unió országai-ban. A bachelor-képzés az első, „közjó”-ként finanszírozott nemzeti képzésére egy szélesebb, úgynevezett Európai Felsőoktatási Térségben lehetne a master (egyetemi) képzést ráépíteni. felsőoktatásban nem akkreditált felsőfokú képzések bizonyos kreditmennyiségét a főiskolai szintű bemenetnél figyelembe lehet venni. Az első képzési ciklusból átmenet lehetséges a másodikba vagy kilépés az európai munkaerőpiacra Az Európai Kredit Átviteli Rendszer tervezete és 2005-re tervezett bevezetése, az európai egyetemek Magna Chartájának elfogadása, amelyben a tanárok és hallgatók intézményközi cseréje, mint európai tradíció nevezetik meg, az UNESCO és az Európa Tanács Lisszabonban elfogadott, a diplomák egyenértékűségéről szóló nyilatkozata – feltételezve a képzési rendszerek összehasonlíthatóságát és egyeztetetőségét – a felsőoktatásban valóban radikális reformot indított el.⁶

A Socrates Erasmus program 2.2 hallgatói mobilitási akciójának valóban nagy sikere volt és van, az Erasmus University Charter pályázattal rendelkező egyetemeken ha nem is tömegesen, de évenként és szakonként egy-két hallgató utazik vagy érkezik.

Az egyetemek három típusú egyetemközi kapcsolati rendszerrel rendelkeznek. A kapcsolatok első kerete Közép-Kelet-Európa, amelyen belül hálózatszerű együttműködés határozottan ismerhető fel. A térbeli megközelíthetőség, a közös tradíció, más kulturális szálak, például a testvérvárosi kapcsolatok, határon túli magyarság, kétoldalú szerződések, a tanulás, az oktatás és tudományos képzés összehangolhatóságát lehetővé teszik.

Egy ilyen összefüggésben a Pécsi Tudományegyetem legfontosabb *stratégiai partnerei* a grazi Karl-Franzens Universitát, a szlovéniai Maribori Egyetem, az északi Josip Juraj Strossmayer Egyetem, a Sapiientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, a szerb Újvidéki Egyetem, a romániai Babes-Bolyai Tudományegyetem, a szlovákiai nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, a krakkói Jagelló Egyetem, a brnói Masaryk Egyetem. Az ausztriai, szlovéniai, horvátországi, romániai és szerbiai egyetemek a tágra értelmezett Visegrádi Hármak régiójából is kicsúszik, nem igen lehet egyetlen téri rendszerbe sorolni a többivel, hacsak nem a *Kárpát-medencét* tekintjük egységsítő térnek. Feltűnő, hogy a felsorolásban nincsenek benne az észak-itáliai egyetemek, amelyek az Alpok-Adria Régióban partnereink lehetnének.

Az egyetemek *második körébe* általában Nyugat – Európa távolabbi országainak nagy hagyományú intézményeit sorolják, a *harmadik kör a tengerentúl*: Észak-Amerika, Ázsia, Ausztrália intézményeit fogja át.

⁶ Hrubos Ildikó: Napjaink reformja: Az Európai Felsőoktatási Térség létrehozása. In.: Educatio, 12.évfolyam 1.sz. 2003-Tavaszi 56-57.p.

- A *közművelődés intézményei* eltérő módon viselkednek a téri rendszerek kulturális integrációjában. A nagy művelődési központok konferenciái, fesztiváljai, „jelen napjai” átnyúlnak ugyan a határon túlra, de az együttműködésben több a spontaneitás, mint a tudatosság: az intézmények többségének nem feladata a híd építése, arra nincs megfelelő finanszírozás.
- A népfőiskolák kistérségi és megyei, olykor regionális szerepköre a határ menti együttműködésre is kiterjed, s a közös képzésekben (szemináriumok, szimpóziumok, kiállítások) ott a hídverés szándéka. A kapcsolat mégis furcsa, pl. a partiumi magyar és romániai fél együttműködése magyar-magyar, román-román együttgondolkodást jelent.
- A kulturális egyesülések határon átnyúló kapcsolat-példái ritkák, a nonprofit szektor lokális szereplői partikuláris helyzetükből ritkán képesek kiemelkedni, az öfenntartás és egy-egy funkció ellátása elemészti erejüket.
- Néhány országos egyesülés viszont a határok fölötti, multinacionális összefogásra is képes, azonban sokkal nehezebb egy határmenti régió két részét összeforrasztani.
- Hasonló a tapasztalatunk a Regionális Munkaerő Fejlesztő és Képző Központtól. Nem hibaként rójuk fel, de ezek többsége határmenti térben található (Ózd, Miskolc, Debrecen, Szeged, Pécs, Győr, Szombathely), s potenciális piacot veszítenek azzal, hogy a határon túliak nem számítanak piaci szegmensként számukra, nem beszélve arról, hogy az európai munkaerő piaci térség léte is indokolná a működési terület kiszélesítését.
- Az egyházak kultúrateremtő, megőrző és közvetítő intézmények, s a határtérségben fontos kultúramegtartó szerep hárul rájuk. A határon innen és túl a vallási rendszerek azonos lenyomata figyelhető meg, s a határ fölött átívelő híd vallásos közösségeket tesz erősebbé, az egyházak szociokulturális funkciói teljesezhetnek ki, ha az államok képesek régiók rendszerében gondolkodni, ha finanszírozásban az egyházak nem maradnak egyedül. (A Partiumban például a római katolikus, a református, a román ortodox és a görög katolikus egyházak vannak jelen a határ mindkét oldalán. A regionális szerveződés lehetővé tenné az elhaló részek újraéledését. Az egyházmegyei, egyházkerületi rendszer és a regionális térszerkezet dichotómiái hosszú ideig nem fognak megoldódni. Ugyanilyen konfliktusforrás lehet a Duna-Dráva magyar és szerb, horvát oldalán, a római katolikus, a református, a szerb ortodox egyházak területiális rendszereinek határai és a régióhatárok nem azonosak.)
- A regionális tömegkommunikációs eszközök az állampolgárok tájékoztatását szolgálják, a közéleti aktivitásukat növelik, a regionális tudatot formálják, a társadalmi kohéziót erősítik, a regionális kultúrát fejlesztik: jobb híján a több, mint 300 régiót összefogó Európai Régiók Gyűlése számos régió-tagjának területén. (pl. Kärnten; Schleswig-Holstein; Bremen). A magyar televíziózási gyakorlat szerint a központi országos adóknak regionális adásaik vannak, s ez a szemlélet fényérvnyire van az Európai Régiók Gyűlése baseli nyilatkozatától⁷, amely szerint „A közös határokkal rendelkező régióknak, a vonatkozó állami szabályozással és a nemzetközi joggal összhangban, elő kell segíteniük a határmenti együttműködést.”

---

⁷ Nyilatkozat a regionalizmusról. Európai Régiók Gyűlése, Basel, 1996. december 04. 11.cikkely 1.

- Tapasztalatcsere, konzultatív találkozók előfordulnak a határmenti régiók mindkét oldalán a sajtó, a rádió és televízió szakemberei között, az eszközök átszólnak a másik „térfelére”, s rövid kisebbségi műsorokba tömörítik a többségnek is szóló üzenetet. Ezen a területen lehetne a legkisebb befektetéssel a legtöbbet változtatni a rendszeres regionális adások bevezetésével, regionális újságok megjelenítésével.
- A vérségi kötelékek hídjai Észak-Magyarországon, Nyugat-Magyarországon meggyengültek, az elsődleges vérkapcsolatokat a másodlagos és harmadlagos rokoni szálak (másod- és harmad unokatestvér) kötik össze, illetve elkopnak, feledésbe merülnek a vérségi összetartozás kötelékei. Ezekben a régiókban új nemzetközi migrációs folyamatokat tömegesen nem észlelünk. A Partium és Kárpátalja területéről az utóbbi 20 esztendőben jelentős számú magyar, román, ukrán került át hazánkba, de nem maradtak a régió magyarországi felén, hanem nyugatabbra költöztek, szórványokban vagy sporadikusan élnek. A szülőfölddel való kapcsolatot politikai és gazdasági retorziók, szegénység élményei, félelmek terhelik meg.
- Jugoszlávia széthullását eredményező polgárháború a déli régiókban a magyarok és horvátok emigrációját váltotta ki. A menekültek többsége a régióban maradt, s ápolja a határon túli kapcsolatait.
- Az államhatárok fölött átlépő gazdasági kapcsolatok változatosan realizálódnak. Nyugat-Magyarország Burgenlanddal kapcsolatos terében, különösen a magyar-szlovén-osztrák határtérségben határon átnyúló innovációs övezet létesült (lásd PHARE CBC I_II programok). Egy beszámoló⁸ a határon átnyúló kapcsolatokat „államhatárt átfogó kapcsolat”-nak fogta fel, s elindult a térségben az államhatár két oldalának integrálása.

A szlovák–magyar határok menti régió gazdasági jelenségeit értékelő Hardi Tamás és Mezei István⁹ arról tudósítanak, hogy a kialakult hat „euró-régióban” olykor a határ két oldalán lévő meghatározó politikai személyiségek konfliktusai, máskor a lokalitás fokára visszacsúszott együttműködés hátráltatja az együttműködést. Az euró-régiós szervezetek nem növelték a várható mértékben a gazdasági-vállalkozói teljesítményeket. Máshol a határ két oldalán „tükröszervezetek” garantálják a gazdaság élénkülését, de a szolgáltatások összekapcsolása a teljes határ mentén elmarad.

Dancs László a magyar-kárpátaljai térségben kialakult kapcsolatokat vizsgálva¹⁰ megállapította, hogy arra rányomja a bélyegét a megélhetési kereskedelem, a menekültek ügye. A határ két oldalán élők számára a „gazdaság” és a határ-régió másik oldala eltérő tartalommal jelenik meg. Az ukránjai magyar számára a magyar térség jelentése :munka, megélhetés. A magyarországi határ-régióban lakó számára a határon túli régióknak nincsenek előnyei. Ezt pontosan tükrözi a felmérésben a kapcsolatok sokaságának aránya: a magyar oldalon a lakosság 22,8%-a, kárpátaljai oldalon a lakosság 72,1%-a rendelkezik határon átlépő kapcsolatokkal.

⁸ Volter Edina: Államhatárt átfogó gazdasági kapcsolatok: Szentgotthárd-Heiligenkreutz. Falu-Város-Régió, 2004/3. 17-21.p.

⁹ Hardi Tamás- Mezei István: Királyhelmectől Somorjáig: Euró-régiók a szlovák-magyar határon. Falu-Város-Régió.2003/8.sz.16-18.p.

¹⁰ Dancs László: A határon átnyúló kapcsolatok főbb jellemzői a magyar-kárpátaljai határtérségben a lakosság szemszögéből. In. :VI Falukonferencia. A vidéki Magyarország az EU- csatlakozás előtt.(Szerk.: Kovács Teréz), MTA RKK, Pécs, 2003. 305- 312.p.

Baranyi Béla az *ukrán-román-magyar* határtérségben végzett kutatásai¹¹ is rámutatnak a határátlépő régiók sajátosságaira: történelmi, politikai, gazdaságszerkezeti, demográfiai, természetföldrajzi, infrastrukturális, településföldrajzi hátrányok sújtotta térségben, az akut munkanélküliség övezeteiben a gazdasági együttműködésnek kevés példája van. Mellette a kulturális, sport, testvértelepülési és egyéb formális kapcsolatok dominálnak.

A *horvát-magyar határtérségben* 2002-ben több kikötő épült a Dráván, s Öcsényben, Pogányban és Taszáron polgári repülőterek épültek, határátkelőhelyeket modernizáltak, s a dél-dunántúli statisztikai-tervezési régiót Duna-híddal kötötték össze a dél-alföldi régióval. A Dráva két oldalán lévő régió számára 2003-ban hirdettek először PHARE CBC kisprojekt alap támogatást (Horvát-Magyar Kísérleti Kisprojekt Alap) 533 375 euró értékben. Érdemes összevetni a pályázható témákat a térség stratégiai céljaival.

Pályázható témák	Dél-Dunántúli statisztikai tervezési régió stratégiai céljai
Területfejlesztés és településrendezés	Közlekedési infrastruktúra fejlesztése
Gazdaságfejlesztés és turizmus	Idegenforgalom
Emberi erőforrás fejlesztés	A régió humán erőforrásának erősítése
Természet és környezetvédelem	Vállalkozások versenyképessége növelése

Mondhatni célirányosak a Kis Projekt Alap projektjei, a határmenti együttműködés kimunkálatlanságára, infrastrukturális gyengeségeire hívják fel a figyelmet.

A kultúra hídverői

Ha szűkebben értelmezzük a kultúrát, s csak a kulturális intézményeknek, a non-profit és a forprofit szektor kulturális célú szervezeteinek határon átnyúló kezdeményezéseit értékeljük, akkor a spontaneitás és a céltudatosság egyenesének eltérő pontjain helyezhetjük el azokat. A két végpont között megfogalmazódó határmenti fejlesztések mindegyike értékes, valamennyi módozatnak életfeltételeket kell adni, azonban azokat összehangolni, kanalizálni, célszerűen működtetni, finanszírozni, a fejlesztőket fejleszteni kell, s erre nincsenek megfelelő szervezeteink. A határmenti együttműködés-fejlesztés szükségszerűségét néhány szervezet igen korán felismerte, s tudományos igénygel diagnózist állítottak fel a határmenti térségek kulturális állapotáról, illetve a fejlesztés módszereit is megismertették programjaik részvevőivel.

A „hídverők” lehetnek több szakma képviselői, de a „hídverés menedzsmentjé”-ben olyan szakemberek kellene, akik képesek a kultúrák sokféleségében, eltérő szinteken, tartalmak, funkciók és formarendszerek között kapcsolatokat építeni. (A fejlesztés nem pénzügyi, technokrata- igazgatási feladat, amelyet akárki végezhet. Az is, de emellett jogi, szociológiai, művelődésszociológiai, művelődéspolitikai, kulturális földrajzi, település- és gazdaságföldrajzi, kulturális antropológiai, szervezetszociológiai, vezetés- és szervezésméleti, andragógiai stb. interdiszciplinák és tudományok multidiszciplinává érlelt tudásának és gyakorlatának terméke lehet.

¹¹ Baranyi Béla: Schengen árnyékában: a határon átnyúló kapcsolatok szerepe a periférikus helyzetű rurális területek felzárkóztatásában Magyarország keleti államhatárai mentén. In.: VI. Falukonferencia. A vidéki Magyarország az EU-csatlakozás előtt. (Szerk.: Kovács Teréz) MTA RKK-MRTT, 2003. 421-428.p.

A mélyen árnyalt, egy problémára orientált elméleti-gyakorlati tudást volt hivatott kialakítani az a *multiplikátorképzés*,¹² (*Der Ort bestimmt die Themen*), amelyet a berlini Weddinger VHS, az Albert Einstein VHS (Potsdam), a salzburgi Tiroler VHS, a Hajdúsági Népfőiskola, az Osztrák Népfőiskolai Szövetség és a Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Kapcsolatok Intézete segítségével együttesen rendeztek meg 1987 és 1997 között az alábbi témákkal:

1987	Kultúrpolitika
1988	Nemzeti történelem és identitás
1990	Interkulturális tanulás a népfőiskolákon
1991	Régi és új kisebbségek
1993	Társadalmi átalakulások és politikai változások
1994	Ausztria Európa felé és Európában
1995	Európai intézmények és euró-régiók. A szorb határterület.
1996	Európa-középeurópai magyarság – a Partium
1997	Népcsoportok az Alpok_Adria térségében

Egy-egy szeminárium módszertanában többé-kevésbé különbözött a képzés tartalma miatt, de az alábbi szemináriumi felépítményt alkalmazta:

A szeminárium menete

Módszerek

1. Ismerkedés, összehangolódás	Kommunikációs gyakorlatok
2. A szeminárium tárgyának meghatározása	Közös játékos tanulás, mindmapping
3. Témaszűkítés	Brainwriting
4. A téma feldolgozása	
<ul style="list-style-type: none"> • Történeti aspektusból • Ellentétes nézetek ütköztetésével • Más tudományok szemszögéből • Hogyan gondolják a politikusok? • Az egyházak nézőpontjából • A kisebbségek önmagukról 	<ul style="list-style-type: none"> Tények megismerése Tények elemzése Magyarázatok Referátumok Viták Videofilmek
5. Hogyan létezik a tárgy a gyakorlatban?	Tanulmányutak, látogatások,
Találkozás eredményes önkormányzatokkal, szakemberekkel, iskolákkal, múzeumokkal, népfőiskolákkal, egyesületekkel, stb.	interjúk
6. A téma a külföldi résztvevők szemével	Előadások, referátumok
7. A lehetséges fejlesztés	Zukunftwerkstatt –Jövőműhely
8. A szeminárium értékelése, új helyszín, téma keresése: <i>Der Ort bestimmt die Themen</i>	

A 70-80%-ban állandó szemináriumi tagok között orvos, közgazdász, katonatiszt, egyetemi oktató, polgármester, pap, népfőiskola vezető, kulturális vállalat

¹² Dr. Sári Mihály:: Grenzüberschreitende Multiplikatorenbildung im Rahmen der Globalisation. In.: Acta Andragogiae et Culturae 19. Felnőttoktatás-Ifjúság-Művelődés. (Szerk.: Dr. Rubovszky Kálmán) Debrecen, 2001. 145-152.p.

vezető, média-menedzser, művelődési menedzser, közigazgatási dolgozó, stb. volt, s az eltérő helyszínek kisebbségkezelési és kultúrafejlesztési gyakorlata megismerésével a hazai kultúrák határainak mentében kezdeményeztek fejlesztéseket.

A közép-európai főként az Alpok–Adria Eurorégió felnőttképzési intézményrendszerének történeti-szinkron vizsgálatát tűzte célul a grazi Karl-Franzens Universität Pedagógiai Intézetének Felnőttképzési Tanszéke (Elke Gruber), a szlovéniai Maribori Tudományegyetem (Jurij Jug), és a Verband Österreichischer Volkshochschule (Wilhelm Filla). 1995-ben rendezték meg először Brdóban a „Közép-európai felnőttképzés szimpóziumá”-t, majd 1997-től évenként más helyszínt kapott az esemény. Rogarska Slatina, Debrecen, Pécsvárad-Pécs, Rogla, Opolje volt a nyolc szimpózium helyszíne, ahol a közép-európai térség országainak felnőttképzési sajátosságait értékelték, hasonlították össze. A kutatás eredményeit öt kötetben adták ki, s az abban foglaltak alapot adnak az eurorégió felnőttképzésének fejlesztési tervéhez.

Újabb kezdeményezésre figyelhetett fel a közép-kelet-európai térség az ezredforduló környékén. Az 1996-ig főként a felsőfokú intézmények hallgatóinak és oktatóinak stipendiumait támogatta a Robert Bosch Stiftung. A cserekapcsolatokban részt vett hallgatók és tanárok kezdeményezésére is létre jött az alapítvány támogatásával a „Theodor–Heuss-Kolleg”, a „Verein für Sprach- und Kulturaustausch in Mittel-, Ost- und Südosteuropa”, amely közép-kelet európai hálózattá nőtt. Húsz közép-kelet európai országot fog át a szervezet, több, mint ezer tagja van, s a stipendiumok odaítélésén túl a hálózat újabb és újabb civilhálózatot hoz létre, (Fiala Felnőttek Közép- és Kelet-Európai Hálója”, kulturális projekteket hirdet a film, a színház, az irodalom, a kisebbségi kérdések, a béke problémája, a jövő felelőssége, stb. kérdéskörökben, a húsz ország fiataljai részére változó helyszínnel „fesztivál”-okat (MitOst Festival) szervez. 2003-ban Pécs városa és a PTE FEEFI támogatásával rendezték meg a kb. 400 fős, egy héten át tartó ifjúsági programot, amelynek döntő részében a volt ösztöndíjasok térségfejlesztési- közösségvezetési ismereteket kaptak.

Ilyen és ehhez hasonló kísérletekről minden intézmény számot tudna adni. Az alapprobléma azonban továbbra is az, hogy az elszigetelt próbálkozásokat hogyan lehetne rendszerbe foglalni, az érintett államoknak-régióknak finanszírozni, s ki képezze a „hídverőket”, akik nem „hályogkovács” módján, de a feladat elvégzésére alkalmas kompetenciákkal, értően és hatékonyan tudják a széttépett régiókat újra-szervesíteni.

Ormánság skanzen Sellyén